

ВІДГУК**офіційного опонента****доктора економічних наук, професора****АНДРУШКІВА БОГДАНА МИКОЛАЙОВИЧА****на дисертаційну роботу ЖАЙВОРОНКА ІЛЛІ РОМАНОВИЧА на тему:****«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО****ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ», представлену на здобуття наукового ступеня****кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та****управління національним господарством****1. АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ
НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ**

Система соціального захисту населення є однією з ключових сфер діяльності апарату державного управління. В свою чергу, система пенсійного забезпечення є основною в рамках системи соціального захисту. Проблема пенсійного забезпечення гостро стоїть протягом всього періоду незалежності України. Той факт, що більшість сьгоднішніх пенсіонерів здійснювали свою трудову діяльність ще в період радянського союзу та жодним чином не формували особистих накопичень, призвів до низького рівня життя в пенсійний період. Ще одним негативним фактором розвитку був перехідний період в дев'яностих роках, коли податкова система була нерозвинена, а активи пенсійного фонду України, як і більша частина державного бюджету формувалися за рахунок приватизації державних об'єктів власності.

Як результат, від задекларованої в законодавстві трирівневої пенсійної системи на даний момент в Україні повноцінно функціонує лише розподільча підсистема, половина бюджету якої формується за рахунок державних дотацій.

Очевидно, що вимагає вирішення проблема запуску підсистеми обов'язкового пенсійного забезпечення та вдосконалення добровільної підсистеми третього рівня.

Протягом останніх років з'явилося чимало праць вчених і практиків за проблематикою державного регулювання системи пенсійного забезпечення, що підтверджує актуальність і значущість теми дисертації Жайворонка І. Р.

Водночас, досі не визначено та не конкретизовано причини повільного розвитку підсистеми добровільного пенсійного забезпечення, гостро стоїть питання формування дохідної частини розподільчої пенсійної підсистеми. Отже, цінність розробленої Жайворонком І. Р. проблематики для сучасної економічної науки і практики не викликає сумніву.

Важливість і актуальність опрацювання Жайворонком І. Р. теоретико-методичних та прикладних засад державного регулювання системи пенсійного забезпечення підтверджується участю дисертанта у науково-дослідній роботі Національного університету «Львівська політехніка», а саме: НДР «Управління стабільністю фінансово-господарських систем» (№ ДР 0120U10272) – дисертант розробив положення щодо оцінювання роботи недержавних пенсійних фондів для формування пенсійних накопичень працівників (акт впровадження від 24.02.2021 р.);

2. СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ ТА ДОСТОВІРНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ ДИСЕРТАЦІЇ

Вивчення змістовного наповнення дисертаційної роботи, публікацій та автореферату Жайворонка І. Р. показало, що викладені ним наукові положення, висновки і рекомендації в повному обсязі обґрунтовані, характеризуються належним рівнем вірогідності. Це, зокрема, підтверджується проведенням Жайворонком І. Р. ґрунтовним вивченням наукових та прикладних розробок у сфері державного регулювання пенсійної системи економічно розвинених країн світу та України, особливостей функціонування розподільчої та накопичувальної пенсійної системи та перспективи їх розвитку з врахуванням економічних і демографічних змін тощо.

У дисертації використано низку методів дослідження, які відповідають його об'єкту та предмету, зокрема: методи морфологічного аналізу, синтезу та групування, структурно-логічного аналізу, графічний, абстрагування, процесний підхід, моделювання, метод комплексних статистичних коефіцієнтів, математичний метод та метод порівняння.

Ключовим об'єктом дисертації Жайворонка І. Р. є процес державного регулювання системи пенсійного забезпечення. З метою обґрунтування необхідності запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної

підсистеми автором розроблено економіко-математичну модель та показано на прикладі потенціал та переваги від її впровадження.

Висновки і рекомендації дисертанта підтверджені результатами практичної реалізації дисертаційних положень на комунальних підприємствах м. Львова.

Сформульовані Жайворонком І. Р. положення новизни апробовані на 5 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Слід відзначити високий рівень апробації результатів дисертації Жайворонка І. Р. не лише на рівні підприємства, а й на рівні органів державної влади. Зокрема, положення дисертації використані Яворівською державною податковою інспекцією Головного управління ДПС у Львівській області (довідка № 13/21 від 11.01.2021 р.) та Комунальним закладом Львівської обласної ради центр моніторингу соціальних програм та контролю за призначенням і виплатою допомог (довідка № 147/42 від 18.01.2021 р.).

Означене є підставою для висновку про належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендації дисертації Жайворонка І.Р.

3. СТРУКТУРА І ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційна робота Жайворонка І. Р. є завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному науковому рівні. Структура поданого матеріалу роботи логічна й структурована. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (267 найменувань) та 11 додатків.

У вступі до дисертації (с. 18-24) автор актуалізував визначену тему, сформулював мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. У цій частині дисертації наведено елементи наукової новизни та практичне значення отриманих результатів, показано інформацію про апробацію результатів дисертації.

За змістом дисертації:

- перший розділ: «Теоретико-прикладні аспекти державного регулювання системи пенсійного забезпечення» (с. 25-71 дисертації, с. 5-7 автореферату) присвячений дослідженню теоретичних основ функціонування системи пенсійного забезпечення, її складовим та особливостям (с. 25-46 дисертації), визначенню особливостей розвитку державного регулювання пенсійної системи в Україні (с. 46-57 дисертації) та аналізуванню іноземного досвіду

реформування систем пенсійного забезпечення (с. 57-71 дисертації);

- другий розділ: «Аналізування результатів державного регулювання пенсійних систем України і світу» (с. 72-121 дисертації, с. 7-11 автореферату) присвячено порівнянню результатів функціонування і наслідків державного регулювання пенсійними системами економічно розвинених країн (с. 72-88 дисертації), особливостям функціонування розподільчої підсистеми пенсійної системи України (с. 89-106 дисертації), аналізуванню результатів підсистеми добровільного пенсійного накопичення третього рівня (с. 106-121 дисертації);

- у третьому розділі: «Удосконалення державного регулювання системи пенсійного забезпечення» (с. 122-170 дисертації, с. 11-15 автореферату) Жайворонком І. Р. представлено модель державного регулювання розподільчої пенсійної підсистеми (с. 122-132 дисертації), розроблено заходи для її реформування (с. 133-145 дисертації) та сформовано стратегічні цілі державного регулювання системами накопичувального пенсійного забезпечення в Україні (с. 145-170 дисертації).

У висновках (с. 171-175 дисертації, с. 16-17 автореферату) автор узагальнив отримані результати дисертаційної роботи.

Загалом, дисертаційна робота Жайворонка І. Р. за обсягом, змістом, структурою, логічністю і обґрунтованістю викладення положень дослідження і формулювання висновків відповідає вимогам МОН України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

4. НАУКОВА НОВИЗНА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основний результат дисертаційної роботи Жайворонка І. Р. полягає у вирішенні науково-прикладного завдання державного регулювання системи пенсійного забезпечення, що сприятиме підвищенню рівня соціального захисту населення, розвитку недержавних пенсійних й інвестиційних інститутів, а також удосконалення державного регулювання пенсійної системи тощо.

Серед найвагоміших положень дисертації, які характеризуються науковою новизною та розв'язують поставлені завдання, слід виділити такі:

- модель функціонування обов'язкової накопичувальної пенсійної підсистеми, яка базується на передачі пенсійних збережень громадян недержавним пенсійним фондам з використанням аукціонних торгів, які враховуватимуть частку внесків громадянина, період накопичення, рівня

прибутковості та періоду виплати накопичень (с. 12-15 автореферату, с. 146-161 дисертації). Оригінальність авторської моделі полягає в тому, що використання державних аукціонів в процесі розподілу пенсійних програм дасть змогу передавати кошти громадян лише найбільш професійним та інвестиційно перспективним недержавним пенсійним фондам;

- вдосконалено вимоги до структури інвестиційного портфелю недержавних пенсійних фондів. Автор рекомендує збільшувати частку акцій українських та іноземних підприємств для забезпечення ефекту інвестування в реальний сектор економіки (с. 10-11, с. 15 автореферату, с. 161-170 дисертації);

- метод визначення показника ефективності функціонування системи пенсійного забезпечення країни (с. 7-8 автореферату, с. 81-85 дисертації). Даний показник формується з використанням коефіцієнту заміщення, відношення державних витрат до ВВП та коефіцієнту демографічного навантаження;

- заходи для забезпечення незалежності державної розподільчої пенсійної підсистеми (с. 11 автореферату, с. 140-145 дисертації). Особливістю представлених рекомендацій є відсутність зростання податкового навантаження на працівників та дотацій з державного бюджету. Окрім того, запропоновані Жайворонком І. Р. заходи є корисними в напрямку зростання соціальної справедливості між приватними підприємцями, працюючими пенсіонерами, неофіційно та офіційно працевлаштованими громадянами;

- деталізація, структурування та теоретичне визначення кожної з пенсійних підсистем окремо й системи пенсійного забезпечення в цілому (с. 5-7 автореферату, с. 25-45 дисертації). Автором здійснено порівняння накопичувальних та розподільчих систем, виявлено їх переваги та недоліки, й обґрунтовано необхідність їх комплексного впровадження в системі соціального захисту держави;

- комплексний підхід до аналізування результатів діяльності функціонування підсистеми добровільного пенсійного забезпечення (с. 9-10 автореферату, с. 106-121 дисертації). Автор рекомендує брати до уваги не лише звіти про фінансовий стан підсистеми, а й показники матеріальних винагород управлінців НПФ та КУА, динаміку отримувачів пенсій та новоприбулих платників внесків, що дає змогу формувати об'єктивні висновки про стан та ефективність третього рівня пенсійної системи.

5. ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Положення, висновки та результати дисертаційної роботи Жайворонка І. Р. відзначаються високим ступенем практичної та теоретичної цінності. Наукова новизна одержаних дисертантом результатів полягає у розробленні моделі обов'язкової накопичувальної пенсійної підсистеми, яка ґрунтується на передачі накопичувальних пенсійних програм індивідів пенсійним фондом України недержавним пенсійним фондам на основі аукціонних торгів з урахуванням частки внесків працівника, періоду накопичення, рівня прибутковості від інвестиційної діяльності та періоду здійснення виплат пенсійних накопичень.

Зокрема, практичну цінність дисертації становить розроблені Жайворонком І. Р. рекомендації, щодо розвитку державного регулювання пенсійної системи України, а саме: забезпечення незалежності розподільчої підсистеми від бюджетних дотацій, ефективності інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в рамках добровільної накопичувальної пенсійної підсистеми та запровадження підсистеми обов'язкового накопичувального пенсійного накопичення. Автором запропоновано зміни до вимог щодо структури інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів, що дасть змогу ширше диверсифікувати активи та збільшити дохідність інвестицій.

Результати дисертаційної роботи Жайворонка І. Р. використовують у діяльності Львівського комунального підприємства «Транспортна фірма «ЛЬВІВСПЕЦКОМУНТРАНС» (довідка № 35-16-246 від 04.11. 2020 р.).

Про теоретичну цінність дисертації свідчить удосконалений Жайворонком І. Р. метод визначення ефективності функціонування системи пенсійного забезпечення та понятійно-термінологічний апарат підсистем пенсійного забезпечення, базований на більш конкретизованому, змістовно та функціонально наповненому описі кожного рівня системи пенсійного забезпечення.

Слід відзначити, що теоретико-методичні результати дисертації Жайворонка І. Р. використано у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» зокрема, під час викладання дисциплін: «Економіка електронного бізнесу» та «Фінансове управління інноваційним підприємством» (довідка № 67-01-439 від 05.03.2021 р.).

6. ПОВНОТА ВІДОБРАЖЕННЯ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЯХ

Згідно із чинними вимогами до дисертацій, представлених на здобуття вчених ступенів, основні положення та результати дисертаційної роботи Жайворонка І. Р. висвітлені у статтях фахових наукових видань та друкованих матеріалах науково-практичних конференцій. Загалом, Жайворонком І. Р. опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом – 6,1 друк. арк. (з них особисто автору належить 3,86 др. арк.). З них: 5 статей у наукових фахових виданнях України, всі внесено до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, яке включено до наукометричних баз, 5 тез доповідей на конференціях.

Усі опубліковані праці Жайворонка І. Р. становлять вагомий науковий доробок, повністю висвітлюють представлені у дисертації елементи наукової новизни, її теоретико-методичні та методико-прикладні положення. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише результати, отримані Жайворонком І. Р. особисто, про що зазначено у вступі до дисертації (с. 23-24 дисертації).

Кількість, якість та обсяг публікацій Жайворонка І. Р. відповідає чинним вимогам щодо опублікування результатів дослідження для дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

7. ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ПО ДИСЕРТАЦІЇ

Поряд із загальним позитивним враженням від дисертації та автореферату Жайворонка І. Р., виникла низка дискусійних питань та зауважень.

1. Серед запропонованих заходів Жайворонком І. Р. для покращення функціонування розподільчої пенсійної підсистеми є пропозиція підвищення віку виходу на пенсію (с. 142-145 дисертації; с. 11 автореферату). Дана рекомендація є суперечливою, через те що, середня продовжуваність життя чоловіків та жінок в Україні є однією з найнижчих серед європейських держав. Також, даний захід призведе до широкого резонансу у суспільстві та означає значні політичні та репутаційні ризики для посадовців, які будуть його реалізовувати. Також, за таких умов порушуватиметься принцип солідарності

поколінь, оскільки період отримання пенсійних виплат майбутніх пенсіонерів буде коротший ніж в теперішніх.

2. Пропонуючи вихід з тіньового сектору, дисертант не надає практичні та теоретичні рекомендації, яким чином це може бути реалізовано (с. 142-145 дисертації; с. 11 автореферату). Також, визначаючи ефект від стимулювання виходу з тіньового сектору працівників, автор не надає даних щодо витрат на його реалізацію зі сторони держави. Проаналізувавши перехід у 2016 році на ставку єдиного соціального внеску з 34,7 % до 22 %, номінальна вартість сплачених внесків знизилася, не дивлячись на зростання кількості платників. Даний факт, свідчить про те, що найбільш ефективними для легалізації заробітних плат та трудової діяльності працівників є не економічні заходи, а правові ті адміністративні.

3. Розроблена дисертантом модель обов'язкової накопичувальної пенсійної підсистеми, яка передбачає використання державних аукціонів при розподіленні накопичень громадян між недержавними пенсійними фондами, є новаторською та практично значущою (с. 145-161 дисертації; с. 11-15 автореферату). Проте, автору слід було деталізувати процес та критерії формування аукціонних лотів. Також, вимагають формалізації вимоги до недержавних пенсійних фондів, які братимуть участь в аукціонах, оскільки в попередньому розділі автор доводить неефективність їх діяльності (с. 112-119 дисертації; с. 10-11 автореферату).

4. Автор пропонує розробити модель нарахування виплат адміністраторам недержавних пенсійних фондів та дотичних інститутів шляхом сплати премії від частки чистого прибутку від зміни вартості одиниці інвестованих активів, проте, не конкретизує, як будуть нараховуватися виплати за інвестиції, період очікуваного часу реалізації яких триватиме більше календарного року (с. 162-170 дисертації; с. 15 автореферату). Тобто, чи буде визначатися вартість активів в проміжний період реалізації інвестиційного проекту і відносно того виплачуватись комісія адміністраторам, чи за підсумком реалізації інвестиційного проекту.

5. На думку опонента, автору слід було розглянути умови виплати пенсійних накопичень індивіда спадкоємцям у випадку його передчасної смерті (с. 162-170 дисертації; с. 15 автореферату). В роботі потрібно було б конкретизувати, як буде передаватися право користування пенсійними

накопиченнями в рамках обов'язкової та добровільної накопичувальної пенсійних підсистем після реалізації пропонованих дисертантом заходів.

6. До дисертаційної роботи слід додати пояснювальний коментар, чому незважаючи на очевидність представлених аргументів автора та доступність доказових даних, досі в наукових та правових працях не піднімалося питання неефективності та безперспективності функціонування теперішньої добровільної накопичувальної пенсійної підсистеми (с. 9-10 автореферату, с. 106-121 дисертації).

7. Практичне застосування розробленого Жайворонком І. Р. методу визначення ефективності функціонування системи пенсійного забезпечення буде повністю достовірним за умови врахування валоризації доходів громадян при розрахунку коефіцієнта заміщення. Так, в економічно розвинених країнах метод валоризації доходів при визначенні розміру пенсії використовується і затверджений на державному рівні. Доцільним було б обґрунтування запровадження даного методу і при розрахунку пенсій в Україні.

Означені дискусійні положення та зауваження не применшують цінності дисертаційної роботи Жайворонка І. Р., не знижують її позитивної оцінки, проте потребують коментарів автора.

8. ІДЕНТИЧНІСТЬ ЗМІСТУ АВТОРЕФЕРАТУ ТА ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЇ

Автореферат дисертації за структурою, послідовністю викладу матеріалу та за його змістом повністю відповідає дисертаційній роботі, не містить відсутніх в ній положень.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПРО ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

Дисертаційна робота Жайворонка І. Р. є завершеною науково-дослідною роботою, виконаною дисертантом самостійно, на високому науково-методичному та практичному рівні. Обрана проблематика є актуальною, відповідає запитам сучасної економіки, визначається високим рівнем прикладної та теоретичної значущості, належним ступенем обґрунтування. Отримані Жайворонком І. Р. результати характеризуються високим рівнем

наукової новизни, що полягає у розробленні теоретико-методичних та прикладних засад державного регулювання системи пенсійного забезпечення.

Дисертація Жайворонка І. Р. відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема, пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями.

Враховуючи актуальність, теоретичну та практичну цінність дисертації, її відповідність вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, її автор – Жайворонко Ілля Романович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Професор, доктор економічних наук, професор,
кафедри «Управління інноваційною діяльністю
та сферою послуг», Тернопільського
національного технічного
університету імені Івана Пулюя

Андрушків Б. М.

Підпис засвідчую:

Віссес
ТНТУ

Т. М. Віссес